

Lausunto

07.02.2025

Asia: VN/24081/2023

Varmuusvankeuden käyttöönotto ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittäminen - Arviomuistio

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Asia: Suomen tuomariliitto ry:n lausunto varmuusvankeuden käyttöönottoa ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämistä koskevasta arviomuistiosta

Viite: VN/24081/2023

1. Yleistä

Tuomariliitto on lausunut vuoden 2019 arviomuistiosta ("Elinkautisvankeja koskeva lainsäädäntö ja vapauttamismenettelyn kehittämistarpeet", 11.12.2019) lausunnossaan 14.12.2020 sekä vuoden 2023 mietinnöstä (Vaarallisimpien väkivaltarikollisten vapauttamisen edellytykset. Vapauttamista koskevien säännösten ja käytäntöjen arviointi, OMML 2023:11) lausunnossaan 5.6.2023. Tuomariliitto viittaa yhä kyseisiin aikaisempiin aihepiiriä koskeviin lausuntoihinsa, joissa se on muun ohella yhtynyt arviomuistiossa ja mietinnössä esitettyyn siitä, että nykyjärjestelmä on pääosin toimiva. Tuomariliitto katsoo edelleen, että myös vaaralliseksi arvioitujen rikostentekijöiden osalta tulisi edelleen pitäytyä tekorikosoikeudessa tekijärikosoikeuden sijasta etenkin, kun yksilötason vaarallisuusarviointeihin liittyy yhä epävarmuustekijöitä.

2. Varmuusvankeus ja yhdistelmärangeistus

Tuomariliitto ei näe tarvetta niin sanotun varmuusvankeuden sisällyttämiselle Suomen lakiin. Tuomariliitto viittaa aikaisempiin lausuntoihinsa, vuoden 2023 mietintöön sekä puheena olevan arviomuistion lukuihin 1.2–2.3 ja katsoo, että rikostentekijän vaarallisuus otetaan, myös turvaamistoimiluonteisesti, riittävällä tavalla huomioon nykyisessä seuraamusjärjestelmässä. Tuomariliitto ei näe tarpeellisenä ottaa käyttöön varmuusvankeutta yhdistelmärangeistusta koskevan vankeusajan jatkamisena (sääntelymalli A) tai omana erillisenä seuraamuslajinaan

(sääntelymalli B). Nykyisessä seuraamusjärjestelmässä rikoksentekijän vaarallisuus otetaan huomioon sekä yhdistelmärangaistuksessa että elinkautisvankien vapauttamisharkinnassa. Tuomariliitto viittaa myös vuoden 2023 mietinnön johtopäätökseen (s. 117) siitä, että vaarallisiksi arvioiduille rikoksenuusijoille tarkoitettu yhdistelmärangaistus on vielä varsin tuore uudistus järjestelmässämme eikä valvonta-ajan toimivuudesta ole vielä kokemuksia. Näin ollen ei ole perusteltua lähteä muuttamaan samaa kohderyhmää koskevaa lainsäädäntöä, kun tällaiselle muutokselle ei ole esitetty sellaisia painavia yhteiskunnallisen tarpeen vaatimuksia, joita perusoikeuksien rajoittaminen edellyttää ja jotka olisivat ilmenneet yhdistelmärangaistuksen säätämisen jälkeen.

Tuomariliitto huomauttaa seuraamusjärjestelmän jo nykyisellään koostuvan useista eri rangaistuslajeista ja oheisseuraamuksista. Mikäli rangaistuslajeja lisätään ja järjestelmä pirstaloituu entistään hienojakoisemmaksi ja monimutkaisemmaksi, yhdenvertaisuus rangaistuksia määrättäessä kärsii ja yksittäisen seuraamuslajin käyttöala voi tosiasiaassa jäädä varsin kapeaksi. Tuomariliitto pitää varmuusvankeuden käyttöönoton sijaan kannatettavampana vaihtoehtona esimerkiksi yhdistelmärangaistuksen soveltamiskynnyksen alentamista sekä tiettyjen vakavien rikosten enimmäisrangaistusten ja koevapauteen päästämisen ajankohdan uudelleenarviointia.

Tuomariliitto viittaa edellä seuraamusjärjestelmämme tekorikosoikeudellisesta luonteesta ja vaarallisuusarvioihin liittyvistä epävarmuustekijöistä lausumaansa ja toteaa suhtautuvansa suurella varauksella siihen, että ehdotettu varmuusvankeus olisi mahdollista määrätä alaikäiselle rikoksentekijälle tai ensikertalaiselle. Varmuusvankeuteen määräämiseen edellytyksiä tulee jatkovalmistelussa tältä osin vähintäänkin selventää ja varmistua muun ohella siitä, että edellytykset on määritelty perus- ja ihmisoikeuksienkin edellyttämällä tavalla riittävän täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Lisäksi jatkovalmistelussa tulee tarkasti selvittää ehdotetun uudistuksen hyväksyttävyyys Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden, muun ohella YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen, näkökulmasta.

Sääntelymallista riippumatta varmuusvankeudelle tulee asettaa rankaisu- ja eristämislouheen sijasta tavoitteeksi rikoksentekijän sopeutuminen yhteiskuntaan. Varmuusvankeuteen määrätyle on siten järjestettävä toimenpiteitä, jotka tähtäävät uusimisriskin vähentämiseen ja siten vapaudenmenetyksen lyhentämiseen. Tuomariliitto viittaa tältä osin myös arviomuistion kohdassa 2.4 selostettuihin Euroopan neuvoston suosituksiin.

Tuomariliitto huomauttaa, että ehdotettu sääntely toisi toimivaltaiseen tuomioistuimeen käsiteltäväksi kokonaan uusia asiaryhmiä ja lisäisi siten työmäärää. Uudistusta suunniteltaessa on valittavasta sääntelymallista riippumatta huomioitava, että tuomioistuinlaitoksen resurssit vastaavat kaikissa olosuhteissa sille kuuluvia velvoitteita ja tehtäviä.

3. Vapauttaminen elinkautisesta vankeusrangaistuksesta

Tuomariliitto kannattaa keskeisiltä osin esitettyjä muutosehdotuksia ehdonalaista vapauttamista elinkautisesta vankeudesta säätelevään rikoslain 2 c luvun 10 §:ään. Ehdotetut muutokset vastaavat pitkälti jo vuoden 2023 mietinnössä esitettyjä muutoksia. Tuomariliitto pitää kannatettavana, että rikoslain 2 c luvun 10 §:ssä tuodaan ehdotetusti jo säännöksen sanamuodossa ("vankilassaoloajan lisäksi kiinnitettävä huomiota") esille, että vapauttamisharkinnassa on lähtökohtaisesti kysymys siitä, onko elinkautisvangin katsottava suorittaneen vankilassa riittävästi rangaistusta niistä rikoksista, joista tuomitut vankeusrangaistukset elinkautinen vankeusrangaistus käsittää tai jotka on suoritettu vankilassaoloaikana (KKO 2019:89 kohta 9).

Tuomariliitto pitää kannatettavana myös sitä, ettei uusimisriskiä koskevan arvion hankkiminen olisi jatkossa ehdotetun rikoslain 2 c luvun 10 §:n 2 momentin 6 kohdan myötä kaikissa tapauksissa välttämätöntä. Tämä keventää menettelyä ja lyhentää tarpeettoman pitkiä käsittelyaikoja tilanteissa, joissa hakemuksen käsittely ei tosiasiallisesti edellytä riskiarvion laatimista ja sen laatumiseen varattavaa verrattain pitkää aikaa. Huomionarvoista on tässä yhteydessä myös se, että jos tuomittua ei päästetä ehdonalaiseen vapauteen, asia voidaan elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain 2 §:n 2 momentin nojalla saattaa hovioikeuden uudelleen ratkaistavaksi vasta vuoden kuluttua hylkäävästä päätöksestä. Tähän nähden voidaan pitää hakijankin edun mukaisena, että mikäli esimerkiksi täytäntöönpanon verrattain lyhyen keston perusteella on tuomioistuimen näkökulmasta selvää, ettei hakemusta voida hyväksyä, käsittelyaika ei pitkity riskiarvion hankkimisen vuoksi. Tuomariliitto pitää aiheellisena, että jatkovalmistelussa määritellään tarkemmin se menettely, jossa päätös riskiarvion tilaamisesta tehdään. Erillinen muutoksenhakuoikeus ei liene perusteltua, mutta tähänkin kysymykseen on jatkovalmistelussa menettelyn selkiyttämiseksi syytä ottaa kantaa.

Jatkovalmistelussa on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, onko ehdotettu uusi rikoslain 2 c luvun 10 §:n 3 momentti tarpeellinen. Kyseisen lainkohdan mukaan jos 2 momentissa mainittujen seikkojen perusteella on olemassa ilmeinen vaara, että elinkautiseen vankeuteen tuomittu vapauduttuaan syyllistyy uuteen vakavaan henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen, vankia ei voida päästää ehdonalaiseen vapauteen. Tuomariliiton näkemyksen mukaan tuomitun vaarallisuus pystytään ottamaan riittävällä tavalla huomioon nykyisessä järjestelmässä. Mikäli ehdotetusta 3 momentista ei jatkovalmistelussa luovuta, Tuomariliitto pitää tarpeellisena, että myös hallituksen esityksen perustelussa todetaan arviomuistiossa (s. 101–102) esitetyn tavoin, että ilmeisen uusimisvaaran käsillä oloa koskeva arviointi olisi tuomioistuimen suorittamaa kokonaisarviointia, jossa tuomioistuin ei olisi sidottu väkivaltariskiarviossa esitettyyn kannanottoon ja jossa muun ohella vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon pitkä kesto voisi osaltaan vaikuttaa 3 momentin nojalla tehtävään arviointiin.

Tuomariliitto pitää tarpeellisena, että rikoslain 2 c luvun 10 §:ää koskevaan lakimuutokseen sisällytetään selvyiden vuoksi nimenomainen voimaantulolausuma.

4. Muuta

Tuomariliitto pitää edelleen kannatettavana, että väkivaltariskiarvioiteja tekevät vain riittävän koulutuksen saaneet ammattihenkilöt ja arvioinnissa käytetään mahdollisimman luotettavia arviointimenetelmiä. Vuoden 2023 mietinnössä pohdittu tarve kansallisille ohjeistuksille väkivaltariskiarvioiden tekemiseen ja lausuntojen laatimiseen on yhä aiheellinen.

Lausunnon valmistelu

Lausuntoa on valmisteltu Tuomariliiton oikeuspoliittisessa valiokunnassa ja hallituksessa. Lausunnon kirjoittamiseen on osallistunut hovioikeudenneuvos Jaana Hemminki ja hovioikeudenneuvos Laura Kirvesniemi.

Tuomariliiton hallitus on käsitellyt lausunnon.

Helsingissä 4.2.2025

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry

Tuuli Vänskä

puheenjohtaja

Minna Hällström

varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa.

Tuomarikunnanyhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä. –

Hartikainen Linda

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry